

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Chile: situationen per den 31 december 2017

I. SAMMANFATTNING

Chile är en väl fungerande demokrati där rättsstatens principer respekteras. Sedan demokratin återinfördes 1990 har det institutionella ramverket för mänskliga rättigheter stärkts succesivt genom konstitutionsändringar och inrättandet av statliga organ som implementerar regelverket. Under 2017 antogs en nationell handlingsplan för mänskliga rättigheter för perioden 2018–2021 och en nationell handlingsplan om företagande och mänskliga rättigheter.

En uppgörelse med strafffriheten för brott begångna under diktaturåren 1973–1990 pågår och under 2017 dömdes flera före detta högt uppsatta militärer och säkerhetstjänstemän till långa fängelsestraff.

I november 2017 hölls allmänna val till presidentämbetet, parlamentet och så kallade regionala råd. Sebastián Piñera, företrädare för center-höger koalitionen *Chile Vamos*, valdes för andra gången till Chiles president. Inför detta val hade valsystemet reformerats, varigenom fler mindre partier kunde ta plats i kongressen och antalet kvinnliga kongressledamöter öka.

En ny abortlag antogs under 2017. Reformen innebar att Chile gick från ett totalförbud till att tillåta abort i tre fall; om moderns liv är i fara, om graviditeten har uppstått som ett resultat av våldtäkt eller om fostret anses livsodugligt. Civilsamhället har uttryckt oro för vissa tillämpningsproblem som kan begränsa tillgången till abort, bland annat sedan konstitutionsdomstolen beslutat att hela institutioner som sådana kan åberopa samvetsfrihet.

Ny lagstiftning antogs under 2017 för att öka deltagandet för personer med funktionsnedsättning på arbetsmarknaden. En lagändring har medfört att misshandel och utnyttjande av personer med funktionsnedsättning utgör nu en särskild brottsrubricering med höjd straffsats.

Ett lagförslag om att tillåta samkönade äktenskap och ge samkönade par rätt att adoptera behandlas för närvarande i kongressen, liksom ett förslag som ger transpersoner rätt att byta namn och korrigera sitt juridiska kön.

Utmaningar kvarstår främst vad gäller polisvåld, situationen i landets fängelser, våld mot kvinnor och barn samt diskriminering av bland annat urfolk, kvinnor och hbtq-personer. Våldsamma protester från delar av mapuche-befolkningen har mötts med övervåld och tillämpningen av Chiles omstridda antiterrorismlag är ifrågasatt. Det rättsliga skyddet mot tortyr har dock stärkts.

Fattigdomen har minskat de senaste åren, men det chilenska samhället präglas alltjämt av ojämlikhet. Stora delar av befolkningen har bristande tillgång till sina ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Trots offentliga satsningar på sjukvård och utbildning kan dessa sektorer sägas vara ekonomiskt segregerade. Bättre bemedlade chilenare väljer privata alternativ, eftersom det statliga utbudet dras med brister avseende kvalitet och tillgång. Bland OECD:s länder har Chile den mest ojämna inkomstfördelningen.

Chile har ratificerat de huvudsakliga internationella och regionala konventionerna om mänskliga rättigheter och de flesta tilläggsprotokollen. Landet är aktivt i multilaterala fora, även i frågor som rör de mänskliga rättigheterna. Chile valdes under 2017 in i FN:s råd för mänskliga rättigheter för perioden 2018–2020.

II. RÄTTSSTATENS PRINCIPER

Domstolarna är självständiga i förhållande till den verkställande makten. Chile har en konstitutionsdomstol med långtgående befogenheter, inklusive att avvisa och ogiltighetsförklara lagförslag och dekret. Högsta domstolen består av 21 domare, vilka utnämns av presidenten och godkänns av senaten med två tredjedelars majoritet. Domarna tjänstgör tills de går i pension, vilket sker senast vid 75 års ålder.

Beslut om antagandet av lagar och andra beslut som fattas av den lagstiftande makten och regeringen fattas rättsenligt. Riksrevisorinstitutionen och tillsynsfunktionerna i kongressen är autonoma institutioner som granskar regeringens och kongressens arbete.

Chile har fällts i ett antal fall i den interamerikanska domstolen för mänskliga rättigheter, bland annat gällande Chiles skyldighet att utreda och reparera fall av godtyckliga frihetsberövanden, avrättningar och tortyr under diktaturåren. Domstolen fann att Chile i dessa fall hade brutit mot rätten till rättvis rättegång. I ett annat fall konstaterade domstolen att tillämpningen av Chiles antiterrorismlag mot demonstrerande mapuches stred mot legalitetsprincipen, oskyldighetspresumtionen och principen om icke-diskriminering. Chile har erkänt besluten, men har ännu inte till fullo vidtagit åtgärder för att efterleva domstolens domslut.

Enligt *Transparency International's* index för upplevd korruption hamnar Chile år 2017 på plats 26 av 180 länder. I *World Justice Projects* rättsstatsindex för 2017 ligger Chile på plats 27 av 113.

Förekomsten av korruption är begränsad, men ett antal uppmärksammade fall av illegal finansiering av politiska partier och deras samröre med näringslivet har fått stort utrymme i media. År 2015 inleddes en rättsutredning mot dåvarande presidenten Bachelets son och svärdotter, sedan de anklagats för att ha använt politiska kontakter för att få ett förmånligt banklån för att köpa mark som senare omvandlades för kommersiellt bruk. Bachelet-administrationen tillsatte 2015 en nationell kommission med uppdrag att föreslå åtgärder för att förebygga korruption i både den privata och offentliga sektorn. Kommissionens slutrapport ledde till att flera åtgärder vidtogs, bland annat skärptes reglerna för finansiering av politiska partier.

En stor korruptionsskandal briserade 2017, då det uppdagades att omkring ett hundratal anställda inom poliskåren misstänktes ha förskingrat uppemot 16 miljarder pesos. Skandalen utreds för närvarande av rättsväsendet.

Rätten att ta del av allmänna handlingar anges i konstitutionen och regleras i offentlighetslagen. Chiles transparensråd, *Consejo de Transparencia*, arbetar med att säkerställa att lagen efterlevs.

Rättssäkerhet

Chiles rättssystem efterlever internationella normer och präglas av opartiskhet med konstitutionella garantier för en rättvis rättegång. Åklagarämbetet ligger inte under den verkställande maktens direkta kontroll. Rätten att förbereda och föra sitt försvar i brottmål regleras i lagen om straffrättsligt förfarande. Domslut är överklagbara och domstolssystemet består av tre instanser.

Sedan 2016 har militärdomstolar inte längre jurisdiktion över fall rörande polisbrutalitet, som numera istället prövas i civila domstolar.

Straffbarhetsåldern är 14 år. Längsta anstaltsstraff som kan utdömas för minderåriga under 16 år och 16–17 år är fem respektive tio år.

Chiles antiterrorismlag som antogs av Pinochet år 1984 har kritiserats av människorättsorganisationer. Lagen har endast tillämpats i fall där den åtalade har tillhört mapuche-befolkningen och rättspraxis har definierat illegala markockupationer och attacker mot multinationella företag som terroristdåd. Lagstiftningen tillåter vittnesmål från anonyma vittnen och häktning av personer på obestämd tid. Interamerikanska domstolen har fastslagit att Chile har brutit mot ett flertal artiklar i den interamerikanska konventionen för mänskliga rättigheter genom att tillämpa antiterrorismlagen mot demonstrerande mapuches. Trots detta fortsätter åklagare att åtala våldsbrottsmisstänkta mapuches för brott mot antiterrorismlagen, något som i oktober kritiserades av FN:s specialrapportör om urfolks rättigheter, FN:s arbetsgrupp mot godtyckliga frihetsberövanden och FN:s specialrapportör om respekt för mänskliga rättigheter i bekämpandet av terrorism.

Straffrihet och ansvarsutkrävande

Amnestilagen för brott begångna mellan den 11 september 1973 och den 10 mars 1978 har inte avskaffats trots upprepade försök. Interamerikanska domstolen för mänskliga rättigheter har fastställt att lagen strider mot den amerikanska konventionen för mänskliga rättigheter. Högsta domstolen har funnit att den inte är förenlig med folkrätten. Lagen tillämpas inte längre och i december 2015 hade 344 personer dömts för brott begångna under diktaturåren. Över tusen fall utreds fortfarande och de utdragna processerna, som har medfört att åtalade har dött av ålderdom i väntan på dom, har kritiserats. Flera högt uppsatta militärer under Pinochet dömdes under 2017 för bland annat utomrättsliga avrättningar och påtvingade försvinnanden.

106 stycken före detta medlemmar av underrättelsetjänsten DINA dömdes till mellan 3 och 20 års fängelse för påtvingade försvinnanden av bland annat medlemmar av det kommunistiska partiet *Movimiento de Izquierda Revolucionaria* och socialistpartiet 1974–1975.

Den interamerikanska domstolen för mänskliga rättigheter behandlar för närvarande ett fall som ska avgöra huruvida Chiles preskriptionstider för skadeståndsanspråk från anhängare till offer för mord eller påtvingade försvinnanden under diktaturåren strider mot den amerikanska konventionen för mänskliga rättigheter.

I september lämnade president Bachelet ett lagförslag till kongressen om att lyfta sekretessen för de vittnesmål som givits inför den nationella kommissionen om politiska fångar och tortyr (den så kallade Valech I-kommissionen), som utreder brott under diktaturåren.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Chile är en representativ demokrati. Återkommande, fria och allmänna val hålls till presidentämbetet, parlamentet samt till regionala och kommunala beslutande organ. Valmyndigheten är oberoende. Allmän rösträtt gäller alla medborgare som fyllt 18 år och som inte avtjänar fängelsestraff. Obligatorisk röstning avskaffades inför valet 2013. Valdeltagandet i 2017 års presidentval uppmättes till 48,5 procent vilket innebar en ökning på 6,5 procentenheter jämfört med 2013. Från och med 2017 kan chilenska medborgare bosatta i utlandet rösta.

Presidenten har den verkställande makten och utser regeringen. Presidenten kan dock inte upplösa parlamentet, som inte heller, under normala förhållanden, kan avsätta regeringen. Däremot kan parlamentet rikta misstroendeförklaringar mot enskilda ministrar om deras agerande anses ha stridit mot konstitutionen. Chiles parlament, kongressen, består av senaten och deputeradekammaren. Lagförslag måste godkännas av båda kamrarna. Oppositionen kan anmäla lagförslag till konstitutionsdomstolen, som kan liknas vid en tredje kammare. Dess uppgift är att kontrollera att lagförslag är förenliga med konstitutionen.

Sedan 11 mars 2018 innehar Sebastian Piñera presidentämbetet i Chile. Han var även president under mandatperioden 2010–2014. Piñeras center-högerkoalition *Chile Vamos* lyckades inte uppnå egen majoritet i parlamentet.

Valet 2017 var det första sedan reformen av valsystemet 2015. Reformen gjorde systemet mer proportionerligt genom att öka möjligheten för mindre partier att ta plats i kongressen, och bidrar därmed till att bryta de större partiernas dominans. Resultatet blev att 92 nya ledamöter valdes in i deputeradekammaren och 17 nya senatorer tog plats i senaten. Den nybildade vänsterkoalitionen *Frente Amplio* fick 20 av de 155 platserna i deputeradekammaren. Det reformerade valsystemet innehöll även regler om att minst 40 procent av kandidaterna på partiernas valsedlar måste vara kvinnor, något som fick viss effekt på könsfördelningen i kongressen. Andelen kvinnor i den nya deputeradekammaren är nu 22,7 procent, jämfört med tidigare 15,8 procent.

7 av 23 statsråd i Piñeras nya regering är kvinnor, jämfört med 8 i den tidigare regeringen under president Bachelet.

Chiles konstitution antogs under militärdiktaturen 1980 och har sedan dess reviderats 36 gånger. Regeringen Bachelet inledde under mandatperioden en process för att modernisera konstitutionen och ett förslag som nu bereds i kongressen väntas träda i kraft under 2018. Förslaget innehåller en rad förändringar för att stärka de sociala rättigheterna och det politiska systemet. Bland annat föreslås ett förbud mot lönediskriminering på grund av kön, erkännande av Chiles urfolk och en förlängning av presidentens mandatperiod till sex år. Oppositionen har framfört kritik om att den process som föranledde förslaget inte var inkluderande och tillräckligt omfattande.

Det civila samhällets utrymme

Civilsamhället har med åren blivit alltmer livskraftigt och är idag både pluralistiskt och fritt att bedriva sin verksamhet. Statliga institutioner har skyldighet att upprätta konsultativa nämnder med civilsamhällesorganisationer. Civilsamhället menar dock att nämndernas inflytande är begränsat, då de enbart har en rådgivande funktion.

Regeringen har vidtagit flera åtgärder för att främja medborgarnas deltagande i den politiska sfären och ett aktivt deltagande har uppmuntrats i flera olika konsultativa processer. Som ett led i arbetet med att utforma den nya

konstitutionen genomförde regeringen ett offentligt samråd i syfte att engagera och konsultera medborgarna.

Civilsamhället konsulterades även under arbetet med att ta fram en nationell handlingsplan för mänskliga rättigheter 2018–2021 och en nationell handlingsplan för företagande och mänskliga rättigheter.

Den största utmaningen för civilsamhällets organisationer är enligt de själva bristen på finansiering. Beroendet av statliga medel är betydande.

Human Right Watch har rapporterat om enskilda fall av fysiskt våld och kränkande behandling av människorättsaktivister, bland annat på personer som representerat mapuche-befolkningen i rättsprocesser. Inga uppgifter är dock kända vad gäller regelbunden förekomst av sådana kränkningar.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Sedan diktaturåren 1973–1990 förekommer inga uppgifter om stats sanktionerade politiska mord, utomrättsliga avrättningar eller ofrivilliga försvinnanden.

Den rättsliga definitionen av tortyr har ändrats för att följa internationell standard. Straffsatsen för tortyr har skärpts och förbud mot amnestier för tortyrbrott har införts. Ett lagförslag om att införa en nationell mekanism för att motverka tortyr under det nationella institutet för mänskliga rättigheter (INDH) har skickats till kongressen.

Enligt statistik från kriminalvården var uppemot 140 000 personer, varav 1 600 kvinnor, frihetsberövade i slutet av 2017. Omkring en tredjedel av de frihetsberövade sitter i fängelse, resterande avtjänar hela eller delar av sina straff i öppna anstalter eller genom alternativa åtgärder. Fängelseanstalterna är kraftigt överbelastade. Domstolarna har omvandlat fängelsedomar till villkorlig frigivning eller fotboja för att bemöta överbeläggningen.

Chile har den lägsta brottsstatistiken i Sydamerika, men samtidigt det högsta antalet fängslade i relation till folkmängden, vilket bland annat förklaras av det höga antalet häktade. Enligt *Human Rights Watch* var 49 000 frihetsberövade i fängelser 2017, trots att maxkapaciteten i landets fängelser

var 42 000 intagna. Flera civilsamhällesorganisationer rapporterar om allvarliga brister i landets häkten och fängelser vad gäller resurser och säkerhet. Trots ett konstitutionellt förbud rapporterar *Amnesty International* och nationella människorättsorganisationer om övervåld och inhuman behandling av frihetsberövade i form av misshandel samt utpressning och maktmissbruk från polis och fängelsevakter. Cirka en procent av anmälningarna om övervåld och omänsklig behandling av poliser och fängelsevakter leder till domslut. INDH lämnade under 2017 in ett dussintal stämningsansökningar om våld, inklusive tortyr, mot intagna.

Människohandel är sedan 2011 förbjudet enligt lag. Trots det förekommer människohandel och sexuellt utnyttjande av barn. Chile har sedan 2011 en lag mot människohandel. Sedan lagen antogs och fram till och med 2017 års slut hade åklagare väckt åtal i 33 fall om människohandel, som innefattade totalt 214 offer och i vilka 20 personer har dömts. Myndigheterna rapporterar att särskilt kinesiska och koreanska immigranter, inte minst kvinnor, är i riskzonen för människohandel och tvångsarbete.

Prostitution är lagligt i Chile men bordellverksamhet är olagligt.

Dödsstraff

Dödsstraffet avskaffades 2001 och ersattes med livstids fängelse utan möjlighet till frigivning. Militärdomstolar kan fortfarande utdöma dödsstraff mot militär personal i händelse av krig. Ett fåtal högerparlamentariker har väckt liv i debatten om dödsstraff genom att föreslå en folkomröstning om dess återinförande, något som dock skulle strida mot Chiles internationella åtaganden om mänskliga rättigheter.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

Samhällsklimatet påverkas fortfarande av diktaturåren 1973–1990 och de tusentals fall av påtvingade försvinnanden som förblir ouppklarade. Godtyckliga frihetsberövanden är förbjudna enligt konstitutionen och det finns inga uppgifter om regelbunden förekomst av sådana idag. Dock rapporterar *Observatorio Ciudadana* att personer ur mapuche-befolkningen har utsatts för godtyckliga frihetsberövanden.

Chiles antiterrorismlag, som endast har tillämpats i fall med misstänkta ur mapuche-befolkningen, tillåter häktning på obestämd tid och anonyma vittnesmål som grund för skälig misstanke.

Media går frekvent ut med både namn och bild på personer som anklagas för brott, ofta innan en juridisk process inletts.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Yttrande-, press- och informationsfrihet garanteras i konstitutionen. Yttrandefriheten gäller även på internet. Ungefär 91 procent av de chilenska hushållen uppskattas ha tillgång till internet.

Rätten att ta del av allmänna handlingar gäller sedan 2008 och sådana handlingar ska ha lämnats ut inom 20 dagar efter en begäran.

Utbudet av dagstidningar, tidskrifter, tv- och radiokanaler är stort. Koncernerna *El Mercurio* och *Copesa* äger 90 procent av all tryckt media. Ägandet av radiofrekvenser koncentreras till fyra mediegrupper, varav spanskägda *Prisa* kontrollerar över hälften. I princip all massmedia finansieras genom reklam och avgifter. Enligt organisationen *Freedom House* har flera radiostationer fått stänga på senare år och lokala radiostationer upplever svårigheter att få licens för sin sändning.

Yttrandefriheten respekteras generellt och det förekommer inga uppgifter om förföljelse av journalister. I *Reportrar utan gränsers* index för pressfrihet 2017 placeras Chile på plats 33 av 180 länder.

Rätten till mötes- och föreningsfrihet

Mötes- och föreningsfriheten, liksom rätten att bilda och ansluta sig till politiska eller fackliga organisationer, är fastställda i konstitutionen. Föreningar kan registreras och få rättslig status utan större svårigheter, även om det kan vara svårt att få finansiering.

Enligt rättspraxis från Högsta Domstolen har polisen rätt att förhindra eller upplösa demonstrationer som inte har anmälts i förväg. En lag som infördes 2016 utvidgade polisens möjligheter att genomföra förebyggande identitetskontroller och ger polisen rätt att arrestera och kvarhålla personer som inte kan uppvisa identitetshandling i upp till en timme. Polisen kritiseras för hårdhänt hantering av demonstranter och polisbrutalitet tas frekvent upp, bland annat av *Human Rights Watch* och INDH, som ett av de allvarligaste problemen den chilenska staten har att hantera. Enligt civilsamhällesorganisationen *Movimiento de Integración y Liberación Homosexual* (MOVILH) ska fem personer i juni ha utsatts för övervåld och kränkningar i

samband med att de arresterats under en demonstration i Penco. Ett av offren ska ha utsatts för våld på grund av sin sexuella läggning.

I samband med demonstrationer utanför presidentpalatset i mars 2016 greps ett tiotal personer under vad, som enligt bland andra media, EU-delegationen och UN Women, föreföll vara övervåld från polis.

Religions- och övertygelsefrihet

Religionsfriheten är inskriven i grundlagen och respekteras allmänt, även om viss kritik har framförts angående urfolkens begränsade rätt att fira traditionella helgdagar. Samvetsfrihet och religionsutövning får enbart begränsas enligt lag med hänsyn till moral, god sed och den allmänna ordningen. Diskriminering på grund av religion är förbjuden enligt lag.

Den katolska kyrkan är formellt skild från staten, men statsfinansierade skolor måste erbjuda två timmars religionsundervisning per vecka. Undervisningens innehåll bestäms lokalt och domineras av undervisning om katolicismen, även om läroplaner för 14 andra religionsåskådningar har godkänts av utbildningsministeriet. Föräldrar har rätt att begära att barnet inte ska delta i religionsundervisning.

Det judiska samfundet har rapporterat om hot på sociala medier och vandalism mot dess byggnader. Under den senare delen av 2017 utsattes ett flertal katolska och evangeliska kyrkor för attacker i regionen Araucanía. Attackerna utfördes av militanta mapuche-organisationer i protest mot hur kyrkan och staten ska ha behandlat urfolken och mot påvens besök i början av 2018.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Rätten till arbete, rättvisa arbetsvillkor och relaterade frågor

Chile har ratificerat samtliga av den Internationella arbetsorganisationens (ILO) åtta kärnkonventioner. Av konstitutionen framgår det arbetstagare har rätt att ansluta sig fackligt. Det finns närmare 11 400 fackföreningar, men endast 10 procent av löntagarna är anslutna.

Efter kritik, bland annat från FN:s specialrapportör om extrem fattigdom och mänskliga rättigheter, antogs 2017 en ny arbetsmarknadslagstiftning som stärker fackföreningarna, rätten att förhandla kollektivt och strejkrätten. Den

nya lagen gäller dock inte statsanställda, vilka inte har rätt att organisera sig i fackföreningar. Offentliganställda och personal vid privata företag som anses vara av särskild vikt för vissa samhällsfunktioner har inte rätt att strejka, även om det ändå förekommer.

Enligt Världsbanken låg arbetslösheten på omkring sju procent år 2017, jämfört med cirka sex procent föregående år. Arbetslösheten för kvinnor är en procentenhet högre än för män.

Inkomstfördelningen i landet är mycket ojämn. Den lagstadgade minimilönen är 276 000 chilenska pesos per månad, vilket motsvarar cirka 460 USD och ligger strax över fattigdomsgränsen för ett hushåll med två personer. Enligt offentlig statistik arbetar 70–80 procent av löntagarna i låglönesektorn, exempelvis som hushållsarbetare, inom hotell- och restaurangbranschen eller fiskeindustrin, och cirka en tredjedel av arbetarna har en lägre lön än minimilönen.

Arbetsveckan är enligt lag fastställd till 45 timmar. Enligt ILO arbetar befolkningen i snitt 41 timmar per arbetsvecka. För kvinnor är det vanligaste yrket hushållsarbete. Vanligtvis tjänstgör hushållsarbetare sex dagar i veckan, totalt 72 timmar per vecka. Chile ratificerade ILO:s konvention nr. 189 om anständiga arbetsvillkor för hushållsarbete i juni 2015.

Tvångsarbete förekommer inom bland annat gruvindustrin, byggsektorn, jordbruk och hushållsarbete. Arbetarna kommer oftast från andra latinamerikanska länder eller Asien.

Regeringen antog 2017 en nationell handlingsplan om företagande och mänskliga rättigheter som består av 158 åtaganden. 17 statliga institutioner ansvarar för implementeringen av planen.

Rätten till bästa uppnåeliga fysiska och mentala hälsa

Förväntad medellivslängd vid födseln är 77 år för män och 82 år för kvinnor. Förebyggande hälsovård prioriteras i Chile och barnadödligheten har enligt Världshälsoorganisationen (WHO) minskat från 19 per 1000 barn 1990 till 6,6 per 1000 barn 2017. Mödradödligheten har under samma period sjunkit från 55 till 22 per 1 000 födslar.

Genom det statliga programmet *Chile Crece Contigo* får familjer stöd vad gäller barnafödande och omhändertagande av nyfödda. Guiden för blivande

mödrar finns tillgänglig även på mapuche-befolkningens språk mapuzungun. Ekonomiskt bidrag ges till kvinnor med en inkomst lägre än motsvarande 7 800 kronor under hela graviditeten. Mödrar har rätt till 24 veckors statsfinansierad föräldraledighet. Fäder har rätt till fem dagars ledighet i samband med barnets födsel.

Det är för Chile en utmaning att garantera tillgång till ett hälsovårdssystem som ger likvärdiga möjligheter för bästa uppnåeliga hälsa. Den största delen av befolkningen tillhör det offentliga sjukförsäkringssystemet. Denna ger varierande skydd beroende på försäkringstagarens inkomst, medicinsk risk och specifik försäkringsplan. De privata klinikerna håller ofta hög standard, medan de offentliga sjukhusen har brister i utrustning och långa väntetider. Den privata formen av sjukförsäkring innehas av cirka 14 procent av befolkningen. Specialistsjukvården är många gånger koncentrerad kring Santiago och innebär långa resor för bosatta i avlägsna regioner.

Regeringen Bachelet genomförde flera satsningar för att öka tillgången till sjukvård. Ett 20-tal nya sjukhus byggdes, utrustade med den senaste tekniken och belägna runt om i landet. Man skapade också fler utbildningsplatser för specialistläkare.

Familjeplaneringsvård och preventivmedel, förutom sterilisering, är subventionerade av staten. Preventivmedel är tillgängliga utan kostnad på offentliga vårdcentraler för flickor och kvinnor över 14 år. Andelen kvinnor med sjukförsäkring är hög, varför tillgången till familjeplanering är utbredd. En tredjedel väljer att betala för vård och preventivmedel via privata kliniker. Sedan 2015 är akut-p-piller icke-receptbelagda. Vissa apotek protesterar dock mot detta genom att inte sälja eller bara tillhandahålla små mängder preventivmedel.

2017 legaliserades abort i tre fall; om moderns liv är i fara, om barnets liv anses livsodugligt eller om graviditeten är resultat av en våldtäkt. Det faktiska antalet aborter är okänt men civilsamhällesorganisationen *Miles* rapporterar att cirka 60 000–70 000 aborter genomfördes per år i Chile innan den nya lagen infördes. Under 2016 gjordes cirka 30 000 abortrelaterade sjukhusbesök, enligt officiella siffror. Enligt *International Planned Parenthood Foundation* är det vanligt att sex- och samlevnadsundervisningen i skolorna förespråkar avhållsamhet. Undervisningen är en del av de naturvetenskapliga ämnena och inkluderar inte utbildning om relationer, sexualitet eller

preventivmedel. Antalet timmar sex- och samlevnadsundervisning har ökat på senare år.

Rätten till utbildning

Både grundskolan och gymnasiet, sammanlagt tolv år, är obligatoriska. Cirka 97 procent av alla barn går i grundskolans första nio år, och därefter går 79 procent av barnen och ungdomarna i gymnasiet. På landsbygden är andelen lägre än i städerna.

Utbildningsväsendet i Chile är väl utbyggt men är samtidigt ett av världens mest ekonomiskt segregerade. Kvaliteten på undervisningen är ojämn. Enligt den senaste PISA-undersökningen som genomfördes 2015 befinner sig Chile under medel bland OECD-länderna vad gäller både prestation och lika förutsättningar.

Skolor förekommer i tre ägandeformer: kommunala, halv- och helprivata. Regeringen Bachelet genomförde flera reformer i syfte att skapa ett mer rättvist och jämlikt utbildningsväsende. För halvprivata skolor, som erhåller statliga subventioner, inskränktes möjligheten att ta ut skolavgifter och vinster samt möjligheten att välja vilka elever som antas. Sedan januari 2016 kan 40 till 50 procent av de fattigaste universitetsstudenterna ansöka om gratis utbildning vid 30 utvalda universitet. Reformerna har dock kritiserats för att inte åtgärda den låga kvaliteten i utbildningsväsendet.

Mänskliga rättigheter ingår i läroplanen. I tidig grundskola behandlas barnets rättigheter och i grundskolans senare del studeras brott mot mänskliga rättigheter under diktaturåren. Mänskliga rättigheter utgör ett eget ämne inom högre utbildning.

Enligt FN är cirka 99 procent av befolkningen läs- och skrivkunnig.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet

Chile placerar sig på plats 38 av 188 i FN:s utvecklingsprogram (UNDP) index för mänsklig utveckling. BNP per capita uppgår till 21 290 USD mätt i köpkraft.

Fattigdomen har under tre decennier sjunkit från 40 procent år 1985 till cirka åtta procent år 2015. Förmögenhetsskillnader är dock stora och

inkomstfördelningen är mycket ojämn, såväl mellan kvinnor och män som mellan olika befolkningsgrupper.

Vissa ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, såsom tillgång till vatten och rätt till en lämplig bostad garanteras inte enligt grundlagen. Den senare har dock införts i förslaget om en ny konstitution som nu behandlas i kongressen. I städerna har 99 procent av invånarna tillgång till vatten, på landsbygden är siffran cirka 93 procent. Omkring 90 procent av de som bor i städer har en lämplig bostad, medan motsvarande siffra på landsbygden är 60 procent. Fem procent av befolkningen är undernärdd och två procent lider av kronisk undernäring.

Enligt organisationen *Catastro de Techo* bodde fler än 40 000 familjer i 702 illegala bosättningar runt om i landet år 2017, vilket innebar en ökning med 41 procent under det senaste decenniet. Den ökade irreguljära migrationen bedöms vara en av orsakerna till de ökade illegala bosättningarna.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna

Enligt konstitutionen är alla chilenska medborgare jämställda och lika inför lagen. Samtidigt anger civilrätten att det är mannen som är familjens överhuvud och ansvarig för familjens välfärd. Vid giftermål tillfaller, om inget annat avtalas, kvinnans ägodelar mannen och gifta kvinnor behöver makens tillstånd för att exempelvis ta banklån.

År 2016 inrättades ett kvinnoministerium som har till uppgift att leda det strukturella och långsiktiga arbetet för att öka jämställdheten och stärka kvinnors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna. Inrättandet av ministeriet stärker det institutionella ramverket för jämställdhetsfrågor.

Kvinnors nettoinkomst är i genomsnitt något mer än hälften av männens. Enligt den statliga statistikmyndigheten INE är kvinnligt deltagande på arbetsmarknaden cirka 48,5 procent jämfört med cirka 71,2 procent för män. Lönediskrimineringen är utbredd trots lagen om lika lön för lika arbete, med störst skillnader bland högutbildade. Kvinnor arbetar i snitt fyra timmar mer än män per dag med sysslor i hemmet. Brist på adekvat barnomsorg utgör ett hinder för kvinnor att ta sig in på arbetsmarknaden. Kvinnoministeriet har vidtagit flera åtgärder för att öka kvinnligt deltagande på

arbetsmarknaden, däribland inrättandet av program i ett flertal kommuner som erbjuder barnomsorg efter ordinarie skoltid och ett program för att göra arbetskulturen i privata och offentliga företag och fackföreningar mer inkluderande.

Andelen kvinnor i ledande offentliga positioner har ökat de senaste åren. Efter valet 2017 är 22,5 procent av ledamöterna i deputeradekammaren och 23 procent av senatorerna kvinnor. Inom den privata sektorn är andelen kvinnliga chefer cirka 25 procent. Bland Chiles största företag är endast 4,5 procent av cheferna kvinnor. Däremot är antalet kvinnor i de statliga bolagens styrelser närmare 50 procent.

Den genomsnittliga pensionen för kvinnor är 100 000 pesos, vilket ligger under minimilönen. Var sjätte kvinna beräknas ha en pension som ligger under gränsen för fattigdom.

Trots politiska kampanjer och förebyggande satsningar är våld mot kvinnor vanligt förekommande. En av tre kvinnor uppges någon gång i livet ha blivit utsatta för våld (fysiskt, psykiskt och/eller sexuellt) i hemmet. Oftast är förövaren en person som kvinnan lever eller har levt i en parrelation med. Sedan 2010 utgör *femicidio*, det vill säga könsrelaterat mord på en kvinna, en särskild brottsrubricering i den chilenska strafflagstiftningen med en straffsats på lägst 15 års fängelse och högst livstid. Under 2017 utsattes 42 kvinnor för *femicidio*. 112 försök till *femicidio* rapporterades. Enligt statistik från INE har försök till *femicidio* ökat de senaste fem åren.

Ett lagförslag om kvinnors rätt till ett liv fritt från våld behandlas för närvarande i kongressen. Enligt förslaget görs brott på grund av könstillhörighet och våld mot kvinnor i offentliga utrymmen till separata brottskategorier och *femicidios* utvidgas till att även omfatta våld mot kvinnor i offentliga utrymmen.

Chile hörde fram till nyligen till ett av de få länder i världen där abort är totalförbjudet. Efter flera års debatt antog kongressen 2017 regeringens förslag om en reformerad abortlag. Abort är nu tillåtet i tre fall, såsom redogjorts för tidigare. Under 2017 påbörjade Hälsoministeriet ett arbete med att ta fram riktlinjer för hur lagen ska tillämpas.

Civilsamhällesorganisationer har uttryckt oro för att återopandet av samvetsfrihet kan komma att påverka tillgången till abort. Detta sedan konstitutionsdomstolen slagit fast att samvetsfriheten kan återopas av hela

institutioner som sådana. Andra möjliga tillämpningsproblem utgörs av bristande kunskap och kompetens inom läkarkåren och den expertgrupp som ska avgöra om en kvinna har blivit utsatt för våldtäkt och därmed är berättigad till abort. Tillämpningsproblematiken åskådliggjordes av ett fall gällande en 13-årig flicka som hade blivit gravid efter en våldtäkt och som vägrades abort på ett sjukhus i södra Chile.

Tonårsgraviditeter är ett utbrett problem i det chilenska samhället och drygt 14 procent av alla födslar sker av mödrar under 20 år.

Barnets rättigheter

Barnaga är inte kriminaliserat i Chile. Våld och övergrepp mot barn utgör ett utbrett problem. Årligen registrerar myndigheterna cirka 43 000 barn som är i behov av skydd efter att de utsatts för sexuella övergrepp och misshandel.

Barnomsorgsmyndigheten SENAME ansvarar för skydd av utsatta barn och ungdomar, samt reglering av adoptioner. SENAME samarbetar med ILO för att motverka barnarbete. Den nationella myndigheten för turismfrämjande arbetar för att motverka sexuell exploatering av barn. SENAME har egna institutioner för barn och ungdomar och samarbetar med flera oberoende institutioner. Hård kritik har riktats mot myndigheten sedan det uppdagats att 856 barn i SENAME:s försorg avlidit under perioden 2005–2016. I en efterföljande utredning tillsatt av deputeradekammaren konstaterades att det fanns grova brister och allvarliga strukturella problem i skyddssystemet för barn. Regeringen har lagt fram lagförslag för att förbättra institutionernas resurser och standard samt för att stärka skyddet av barns rättigheter.

2017 levde 211 barn under tre år i fängelse tillsammans med sina frihetsberövade mödrar. Ett lagförslag som ska göra det möjligt för fängelsedömda mödrar med barn under tre år att antingen skjuta upp fängelsestraffet eller omvandla det till husarrest behandlas för närvarande i kongressen.

Barn under 15 år får inte arbeta. För barn mellan 15 och 18 år gäller att tidsbegränsat arbete får utföras med förälders tillstånd samt under förutsättning att barnet även går i skolan. Statistik från chilenska myndigheter visar att 219 000 barn mellan 5 och 14 år arbetar trots förbudet. Barnarbete är vanligast i den informella sektorn och inom jordbruk.

Enligt nationell statistik lever 23 procent av alla barn i fattigdom. Barn tillhörande urfolk är enligt Unicef mer utsatta för fattigdom och diskriminering än andra barn.

År 2018 ska en barnombudsmannainstitution inrättas som ska stärka arbetet med barns och ungdomars rättigheter.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Chiles urfolk uppgår till 1,6 miljoner människor och består av nio urfolksgrupper. Den största gruppen är mapuche, vilken utgör 84 procent av landets urfolk. Urfolk erkänns inte i grundlagen, men deras rättigheter regleras i en lag från 1993 och omfattar bland annat rätt till tvåspråkig undervisning. I förslaget om en ny konstitution som för närvarande behandlas i kongressen erkänns urfolken.

Den nationella kommissionen för urfolkens utveckling, CONADI, är en statlig myndighet med uppgift att bevaka urfolkens rättigheter och intressen. I början av 2016 lämnade regeringen in en proposition om att inrätta tre nya institutioner för att öka urfolks politiska deltagande och främja deras sociala, ekonomiska och kulturella utveckling – ett ministerium för urfolks rättigheter och två råd (*Consejo Nacional de Pueblos* och *Consejos de Pueblos Indígenas*).

Chile har ratificerat ILO:s konvention nr. 169 om urfolk och stamfolk. Från flera håll kritiserar statens efterlevnad av konventionen. FN:s specialrapportör om extrem fattigdom och mänskliga rättigheter uppmanade i mars 2015 regeringen att öka insatserna för att minska exkludering, marginalisering och diskriminering av urfolk.

Urfolk i Chile utsätts för social diskriminering och diskriminering på arbetsplatser. Kvinnor är särskilt utsatta. Andelen personer som lever i fattigdom och extrem fattigdom är dubbelt så hög bland urfolk som för resterande befolkning. Arbetslösheten är högre för urfolk, 8 procent jämfört med knappt sju procent för resterande befolkning.

Den chilenska staten har sedan demokratins återinförande 1990 återlämnat mark som tidigare framtogs mapuche-befolkningen. Protester kopplade till krav på landrättigheter med stundtals våldsamma inslag har dock fortsatt. Flera fall av polisvåld mot mapuche-befolkningen har rapporterats.

Godtyckliga frihetsberövanden, förödmjukande behandling och diskriminerande uttalanden, inklusive mot minderåriga, har rapporterats.

Konflikten mellan mapuche-befolkningen och staten har under åren trappats upp. Militanta urfolksorganisationer har anlagt flera bränder av bland annat skogsmaskiner och kyrkor i protest mot delandområden de anser sig ha förlorat. 2017 riktades skarp kritik mot det chilenska rättssystemet sedan det uppdagats att polisen använt falsk bevisning mot åtta personer ur mapuche-befolkningen som hade arresterats enligt den omdiskuterade antiterrorismlagstiftningen misstänkta för att ha planerat ett terrordåd. De misstänka släpptes efter att skandalen uppdagades.

Hbtq-personers åtnjutande av de mänskliga rättigheterna

Diskriminering av hbtq-personer är förbjudet enligt diskrimineringslagstiftningen, men förekommer likväl. Ett antal civilsamhällesorganisationer arbetar för hbtq-personers åtnjutande av de mänskliga rättigheterna. De ger rättslig rådgivning till personer som utsatts för diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet. Ett hundratal fall av diskriminering anmäls årligen till organisationerna men mörkertalet bedöms vara stort, framförallt då diskriminering på arbetsplatser anmäls i liten utsträckning. I en statlig undersökning framgick att personer från familjer med homo- eller bisexuella vuxna utsätts för diskriminering tre gånger så ofta som personer från andra familjer. Civilsamhällesorganisationer rapporterar årligen om våldsbrott riktade mot hbtq-personer. Vissa brott resulterar i dödsfall.

Samkönade par ges juridiskt erkännande och civil status enligt den könsneutrala partnerskapslag som trädde i kraft i oktober 2015. Regeringen Bachelet lade 2017 fram ett lagförslag för att ge samkönade par rätt att ingå äktenskap och adoptera.

Ett lagförslag om könstillhörighet, som ger ogifta transsexuella personer över 18 år rätt att byta namn och korrigera sitt juridiska kön, behandlas för närvarande i deputeradekammarens kommission för mänskliga rättigheter. Förslaget godkändes av senaten redan 2014, men har sedan fastnat i kongressen på grund av en debatt om huruvida det också ska gälla barn och tonåringar. Byte av namn och juridiskt kön kräver idag domstolsbeslut, vilket innebär en utlämnande och kostsam process för den sökande.

Flyktingars och migranternas rättigheter

Enligt uppgifter från FN:s flyktingorgan (UNHCR) fanns det 1 890 flyktingar och 1 780 asylsökanden i Chile i mitten av 2016. Flyktingstatus prövas av inrikesministeriet i samråd med UNHCR som representeras av katolska kyrkans avdelning för socialt arbete.

Chile tillhör ett av de 21 länder i världen där migrationen under perioden 2000–2017 har ökat allra mest. Migration från Peru, Colombia, Argentina, Haiti och Bolivia är vanligast förekommande. Migrationen från Venezuela har under det senaste året ökat. Det finns ett system för migranternas rätt till tillgång till utbildning och vård. Enligt den senaste rapporten från FN:s specialrapportör om extrem fattigdom och de mänskliga rättigheterna är diskriminering av barn till personer som vistas i landet utan tillstånd vanligt förekommande och dessa barn saknar ofta tillgång till utbildning.

I september lämnade inrikesministeriet ett lagförslag till deputeradekammaren om en ny migrationslag i syfte att säkerställa migranternas åtnjutande av de mänskliga rättigheterna.

Regeringen har även initierat programmet *Chile reconoce*. Projektet ger cirka 2 000 personer som är födda i Chile mellan åren 1995–2014, men som tidigare nekats medborgarskap på grund av deras föräldrars migrationsstatus, rätt till medborgarskap. Projektet *Chile te recibe* är en av åtgärderna i den nationella handlingsplanen för mänskliga rättigheter 2018–2021. Projektet syftar till att förbättra situationen för migranter genom bland annat att effektivisera handläggningen av migrationsärenden.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Myndigheten *Servicio Nacional de Discapacidad* arbetar med rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Diskriminering av personer med funktionsnedsättning är förbjudet enligt diskrimineringslagen och lagen om inkludering i arbetslivet ger rätt till lika tillgång till byggnader, information och kommunikation. Punktskrift och chilenskt teckenspråk har inte officiell status i Chile.

Diskriminering av personer med funktionsnedsättning förekommer, både inom arbetslivet och vad gäller tillgång till hälsovård och utbildning. Civilsamhällesorganisationer har pekat på bristande tillämpning av lagen om inkludering.

FN:s kommitté om rättigheter för personer med funktionsnedsättning har kritiserat Chile för att inte förse personer med funktionsnedsättning med tillfredställande boende, brist på jämställdhetsperspektiv i lagstiftningen som rör personer med funktionsnedsättning och bristande konsultationer med personer med funktionsnedsättning i frågor som rör dem. Kommittén har även kritiserat Chile för förekomsten av disciplinära ingripanden såsom elbehandling, fysisk fasthållning och isolering, mot personer med intellektuella funktionsnedsättningar.

Två lagar antogs under 2017 för att förbättra situationen för personer med funktionsnedsättning. Den nya lagstiftningen innebär att företag, såväl offentliga som privata, med över 100 anställda måste tilldela en procent av arbetsplatserna till personer med funktionsnedsättning. Misshandel och utnyttjande av personer med funktionsnedsättning utgör nu en särskild brottsrubricering med höjd straffsats.

VII. Exempel på svenskt och internationellt arbete rörande mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Chile

Sverige för en regelbunden dialog med Chile om mänskliga rättigheter. Inriktningen är främst kvinnors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna och företags samhällsansvar (CSR), men bilateralt samarbete sker även inom områden som hälsa och arbetsrättsliga frågor. Sveriges ambassad i Chile samarbetar med flera chilenska civilsamhällesorganisationer, bland annat vad gäller kvinnors och hbtq-personers åtnjutande av de mänskliga rättigheterna.

CSR-frågor och företags ansvar för att respektera mänskliga rättigheter får ökad uppmärksamhet i Chile. *Team Sweden* i Chile arbetar aktivt med dessa frågor utifrån ingånget samarbetsavtal med Chile. CSR-perspektiv i så kallade *due diligence*-processer, jämställdhet och inkludering är några av de teman samarbetet omfattar.

EU-delegationen håller årligen en dialog med Chiles regering om situationen för de mänskliga rättigheterna i landet. Den senaste dialogen ägde rum den 13 december 2017 och nästkommande dialog förväntas hållas under senare delen av 2018. Genom samarbetsprogrammet EUROsocial+ arbetar EU för att offentliga institutioner ska införliva ett jämställdhetsperspektiv i sin verksamhet.

Den senaste granskningen i FN:s universella granskningsmekanism (UPR) ägde rum 2014. De svenska rekommendationerna till Chile berörde aborträtten samt urfolks rättigheter. Chile accepterade rekommendationerna. Nästa granskning är planerad till 2019.

Ett tiotal FN-organ har regionkontor och egen programverksamhet i Chile. FN:s ekonomiska kommission för Latinamerika och Karibien (ECLAC), har sitt huvudsäte i Santiago. Unicef deltog i utformandet av den nationella handlingsplanen för mänskliga rättigheter 2018–2021.

VIII. Ratificering av centrala konventioner om mänskliga rättigheter

Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)* ratificerades år 1972. Det tillhörande protokollet om enskild klagorätt och det tillhörande protokollet om avskaffandet av dödsstraffet ratificerades år 1992 respektive år 2008.

Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)* ratificerades år 1972. Det tillhörande protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Internationella konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *International Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (ICERD)* ratificerades år 1971.

Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)* ratificerades år 1989. Det tillhörande protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)* ratificerades år 1988. Det tillhörande protokollet om förebyggande av tortyr ratificerades år 2008.

Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)* ratificerades år 1990. Det tillhörande protokollet om barns indragning i väpnade konflikter ratificerades år 2003. Det tillhörande protokollet om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi ratificerades år 2003. Det tillhörande protokollet om enskild klagorätt ratificerades år 2015.

Internationella konventionen om skydd för migrantarbetare och deras familjers rättigheter, *International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of their Families (ICRMW)*, ratificerades år 2005.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)* ratificerades år 2008. Det tillhörande protokollet om enskild klagorätt ratificerades år 2008.

Internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden, *International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances (ICED)* ratificerades år 2009.

1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning, *Convention Relating to the Status of Refugees (Refugee Convention)* ratificerades år 1972. Det tillhörande protokollet ratificerades år 1972.

Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen, *Rome Statute of the International Criminal Court (ICC)* ratificerades år 2009.

Regionala instrument

Amerikanska konventionen om mänskliga rättigheter, *American Convention on Human Rights (ACHR)*, ratificerades år 1990. Det tillhörande protokollet om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter har inte ratificerats. Det tillhörande protokollet om avskaffandet av dödsstraffet ratificerades år 2008.

Inter-amerikanska konventionen om att förebygga och bestraffa tortyr, *Inter-American Convention to Prevent and Punish Torture*, ratificerades år 1988.

Inter-amerikanska konventionen om att förebygga, bestraffa och eliminera våld mot kvinnor, *Inter-American Convention on the Prevention, Punishment and Eradication of Violence against Women*, ratificerades år 1996.

Erkännande av Interamerikanska domstolens (*IACHR*) jurisdiktion, accepterades år 1990.